บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

น้ำจัดเป็นสารอาหารที่จำเป็น โดยมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตในทุกๆ ด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง น้ำบริโภคถือว่ามีความจำเป็นโดยตรงต่อสุขภาพและชีวิตของคนเรา ซึ่งน้ำเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสรีระเคมีในร่างกาย ในหนึ่งวันร่างกายต้องสูญเสียน้ำไปโดยขับออกทางปอด ผิวหนัง ปัสสาวะและอุจจาระ ดังนั้นในแต่ละวันคนเราควรดื่มน้ำสะอาดให้ได้วันละ 6 - 8 แก้ว จึงจะเพียงพอต่อความต้องการของร่างกาย (พัชรินทร์ อินต๊ะสงค์, 2548) ปัจจุบันในประเทศไทยได้มีผู้ประกอบธุรกิจผลิตน้ำบริโภคที่อยู่ในลักษณะของน้ำบริโภคบรรจุในภาชนะปิดสนิทออกจำหน่ายในแต่ละพื้นที่ทั่วประเทศ เนื่องจากกรรมวิธีการผลิตที่ไม่ยุ่งยาก สามารถจำหน่ายได้ทั่วไปและสามารถหาซื้อได้ง่าย จึงทำให้น้ำบริโภคดังกล่าว เป็นที่นิยมอย่างมาก ส่งผลให้ธุรกิจในรูปแบบนี้ มีขยายตัวอย่างรวดเร็วและมีการแข่งขันทางการตลาดที่สูง จากการเฝ้าระวังในหลายปีที่ผ่านมาพบว่าน้ำบริโภคบรรจุในภาชนะปิดสนิท เป็นผลิตภัณฑ์ที่ตรวจพบคุณภาพมาตรฐานไม่เป็นไปตามประกาศของกระทรวงสาธารณสุข โดยเฉพาะในเรื่องของการปนเปื้อนเชื้อจุลินทรีย์ซึ่งยังคงเป็นปัญหาที่ต้องแก้ไขอย่างต่อเนื่อง ซึ่งอาจมีสาเหตุมาจากกระบวนการผลิตที่ไม่ถูกสุขลักษณะและความไม่เข้าใจในกระบวนการผลิตที่ถูกต้อง จึงมีประกาศกระทรวงสาธารณสุข ฉบับที่ 220 (พ.ศ. 2544) เรื่อง น้ำบริโภคในภาชนะบรรจุที่ปิดสนิท (ฉบับที่ 3) โดยให้สถานที่ผลิตน้ำบริโภค ต้องผลิตตามวิธีการผลิตที่ดี หรือที่เรียกทั่วไปว่า จี เอ็ม พี โดยมีผลบังคับใช้ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2544 เป็นต้นมา และในปี พ.ศ. 2547 ได้มีการกำหนดคุณภาพหรือมาตรฐานควบคุมเฉพาะตามประกาศกระทรวงสาธารณสุขฉบับที่ 284 (พ.ศ.2547) ให้มีผลบังคับใช้กับน้ำบริโภคบรรจุในภาชนะปิดสนิท ซึ่งจะเป็นการพัฒนาระบบการผลิตน้ำบริโภคให้ได้มาตรฐาน และจะช่วยป้องกันปัญหาการปนเปื้อนเชื้อจุลินทรีย์ ทำให้น้ำบริโภคมีคุณภาพและมีความปลอดภัย (กองควบคุมอาหาร สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา, 2551) ที่สำคัญการนำวิธีการผลิตที่ดี มาใช้การควบคุมกระบวนการผลิตน้ำบริโภคบรรจุในภาชนะปิดสนิท ทำให้ผลิตภัณฑ์มีคุณภาพมาตรฐานมากยิ่งขึ้น (World Health Organization(WHO), 2001)

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ในพื้นที่จังหวัดภาคเหนือ มีผู้ประกอบธุรกิจผลิตน้ำบริโภคที่อยู่ในลักษณะของน้ำบริโภคบรรจุในภาชนะปิดสนิท เป็นจำนวนมาก โดยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2544 สถานที่ผลิตน้ำบริโภคจะต้องมีการผลิตตามวิธีการผลิตที่ดีหรือที่เรียกทั่วไปว่า จี เอ็ม พี น้ำบริโภคบรรจุในภาชนะปิดสนิท ทางสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยาได้มอบหมายให้สำนักงานสาธารณสุขของแต่ละจังหวัด เป็นผู้ประเมินตรวจสอบ เพื่อพิจารณาอนุญาตผลิตและให้เลขสารบบอาหาร หรือ เลข อย.รวมทั้งใบอนุญาตผลิตแก่สถานที่ผลิตน้ำบริโภค ก่อนที่จะมีการผลิตและวางจำหน่ายในท้องตลาด และหลังจากที่ได้รับใบอนุญาตให้ผลิตแล้วจะต้องมีการตรวจสอบและเฝ้าระวังสถานที่ผลิตน้ำบริโภคและผลิตภัณฑ์เป็นประจำทุกๆ ปี โดยสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดจะต้องมีการตรวจสอบและสุ่มเก็บตัวอย่างน้ำบริโภคส่งตรวจวิเคราะห์คุณภาพที่ศูนย์วิทยาศาสตร์การแพทย์อย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง ทำให้มั่นใจในคุณภาพและความปลอดภัยของน้ำบริโภคบรรจุในภาชนะปิดสนิท ที่มีการจำหน่ายในท้องตลาดได้

จากผลการสำรวจหลายปีที่ผ่านมาพบว่าในพื้นที่ภาคเหนือหลายแห่ง ประชาชนยังมีการใช้น้ำบาดาลเพื่ออุปโภคบริโภคอยู่ และเกือบทุกจังหวัดมีแหล่งน้ำที่ไม่ปลอดภัย เนื่องจากมีปริมาณฟลูออไรด์ที่สูง ทำให้ไม่เหมาะสมที่จะใช้เป็นน้ำบริโภค (กรมอนามัย, 2552) เช่น แหล่งพื้นที่ในอำเภอสันกำแพง และ อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ และอีกหลายแห่งในจังหวัดลำพูน (อลงกต ไชยอุปละ, 2541) และในปี พ.ศ. 2547 ได้มีมติจากที่ประชุมคณะรัฐมนตรีสัญจรที่จังหวัดลำพูน ให้หน่วยงานทางราชการอนุมัติจัดสรรงบประมาณเพื่อสร้างโรงเรือนและติดตั้งระบบเครื่องกรองเพื่อที่จะผลิตน้ำบริโภคให้กับประชาชนในพื้นที่จังหวัดลำพูน ซึ่งสถานที่ผลิตดังกล่าวที่เปิดดำเนินการโดยชุมชนนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประชาชนในหมู่บ้านมีน้ำที่มีคุณภาพไว้บริโภคและสามารถจำหน่ายได้ตามกำลังการผลิตในแต่ละพื้นที่และทางรัฐบาลต้องการให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี ผู้นำในแต่ละชุมชนจึงได้มีการจัดตั้งผู้ที่รับผิดชอบหรือผู้ประกอบการชุมชนขึ้น เพื่อรองรับสถานที่ผลิตน้ำบริโภคบรรจุในภาชนะปิดสนิท ที่จะเกิดขึ้นภายในหมู่บ้าน จากงบประมาณที่ได้รับจัดสรร มาจากหน่วยงานทางราชการดังกล่าว (จุมพล พรหมสาขา ณ สกลนคร, 2549)

จังหวัดลำพูน มีสถานที่ผลิตน้ำบริโภคที่อยู่ในลักษณะของน้ำบริโภคบรรจุในภาชนะปิดสนิท เป็นจำนวนมาก โดยผู้ดำเนินการมี 2 ประเภท คือ ผู้ประกอบการเอกชนและผู้ประกอบการชุมชน โดยสถานที่ผลิตน้ำบริโภคดังกล่าว ที่ได้มาตรฐานตามวิธีการผลิตที่ดี หรือ จี เอ็ม พี เป็นของผู้ประกอบการเอกชน จำนวน 66 แห่ง และเป็นของผู้ประกอบการชุมชน จำนวน 15 แห่ง ตามลำดับ จากการสำรวจของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดลำพูน พบว่ายังคงมีสถานที่ผลิต อีกจำนวน 125 แห่ง ที่เป็นของผู้ประกอบการชุมชนทั้งหมด ยังไม่ได้ขออนุญาตผลิตตามวิธีการผลิตที่ดี (กลุ่มงานคุ้มครองผู้บริโภค สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดลำพูน, 2552) โดยสถานที่ผลิตน้ำบริโภคชุมชนที่

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

เปิดดำเนินการอยู่นี้ ได้รับจัดสรรงบประมาณหรือแหล่งเงินทุนมาจากหน่วยงานของทางราชการ เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล, เทศบาลตำบล โดยมีผู้ประกอบการชุมชนเป็นผู้รับผิดชอบ และมีวัตถุประสงค์เพื่อตอบสนองต่อนโยบายของหน่วยงานทางราชการ ที่ต้องการให้ประชาชนในหมู่บ้านได้มีน้ำบริโภคที่ปลอดภัยจากฟลูออไรด์ ซึ่งจะมีการผลิตและจำหน่ายในราคาที่ถูกกว่าของผู้ประกอบการเอกชน และน้ำบริโภคที่ผลิตได้จะนำไปใช้ในกิจการสาธารณะของหมู่บ้าน เช่น งานทำบุญหรืองานประเพณีต่างๆ ของหมู่บ้าน (อินทริยา อินทพันธุ์ และจิระ วิภาสวงศ์, 2551) ในปีงบประมาณ 2551 สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดลำพูน จึงได้มีการสุ่มเก็บตัวอย่างน้ำบริโภคที่บรรจุในภาชนะปิดสนิท แบบถังขนาด 20 ลิตร จากสถานที่ผลิตน้ำบริโภคชุมชนในจังหวัดลำพูน ที่ยังไม่ได้ขออนุญาตผลิตตามวิธีการผลิตที่ดี จำนวน 50 แห่ง เพื่อนำส่งตรวจวิเคราะห์ที่ศูนย์วิทยาศาสตร์จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าผลวิเคราะห์คุณภาพน้ำไม่ผ่านมาตรฐานตามประกาศกระทรวงสาธารณสุขฉบับที่ 256 (พ.ศ.2545) จำนวน 36 แห่ง(กลุ่มงานคุ้มครองผู้บริโภค สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดลำพูน, 2551) ในด้านของเชื้อจุลินทรีย์ กรดด่าง ปริมาณสาร ซึ่งเป็นสาเหตุที่อาจให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพของผู้บริโภคได้ (ธัญญรัตน์ ยะยอง, 2547)

จากปัญหาดังกล่าว การศึกษาความพร้อมของผู้ประกอบการที่จะปฏิบัติตามวิธีการผลิตที่ดีสำหรับน้ำบริโภคบรรจุในภาชนะปิดสนิท ในพื้นที่จังหวัดลำพูน จึงมีความสำคัญอย่างมาก เพื่อที่จะได้ทราบถึงระดับของความพร้อมตามแนวคิดทฤษฎี The Transtheoretical Model (TTM) (Karen Glanz, et al, 2008) ในมิติของระยะเวลา(Stage of Change) มาปรับใช้เป็นแนวคิดในการวัดระดับความพร้อมของผู้ประกอบการ อีกทั้งผู้ศึกษาในฐานะพนักงานเจ้าหน้าที่ตามพระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2522 มีหน้าที่รับผิดชอบงานคุ้มครองผู้บริโภค จึงต้องการศึกษาความพร้อมของผู้ประกอบการ เพื่อจะได้นำผลการศึกษาที่ได้ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาสถานที่ผลิตน้ำบริโภคชุมชนของผู้ประกอบการ ให้เห็นความสำคัญของการปฏิบัติตามวิธีการผลิตที่ดีสำหรับน้ำบริโภคบรรจุในภาชนะปิดสนิท อันจะเป็นประโยชน์ต่อประชาชนในพื้นที่จังหวัดลำพูน ที่จะได้มีน้ำที่มีคุณภาพและปลอดภัยไว้บริโภคต่อไป

คำถามการศึกษา

ความพร้อมของผู้ประกอบการตามวิธีการผลิตที่ดีสำหรับน้ำบริโภคบรรจุในภาชนะปิดสนิท ในจังหวัดลำพูน เป็นอย่างไร

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

เพื่อศึกษาระดับความพร้อมและความเข้าใจความพร้อมของผู้ประกอบการตามวิธีการผลิตที่ดีสำหรับน้ำบริโภคบรรจุในภาชนะปิดสนิท ในจังหวัดลำพูน

ขอบเขตการศึกษา

การศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้เน้นศึกษาความพร้อมของผู้ประกอบการที่จะปฏิบัติตามวิธีการผลิตที่ดีสำหรับน้ำบริโภคบรรจุในภาชนะปิดสนิท ในจังหวัดลำพูน โดยจะศึกษาในผู้ประกอบการที่ยังไม่ได้ขออนุญาตผลิตตามวิธีการผลิตที่ดีสำหรับน้ำบริโภคบรรจุในภาชนะปิดสนิท จำนวน 125 แห่ง ในเขตพื้นที่จังหวัดลำพูน โดยใช้เวลาศึกษาตั้งแต่เดือนมกราคม 2553 - เมษายน 2553 รวมระยะเวลา 4 เดือน

นิยามศัพท์ที่ใช้ในการศึกษา

ความพร้อม หมายถึง ความพร้อมที่จะปฏิบัติหรือดำเนินการตามกิจกรรม โดยมีความสนใจที่จะปฏิบัติตามเกณฑ์มาตรฐานของวิธีการผลิตที่ดีสำหรับน้ำบริโภคบรรจุในภาชนะปิดสนิท

ผู้ประกอบการชุมชน(ผู้ประกอบการ) หมายถึง ตัวแทนผู้ผลิตน้ำบริโภคชุมชนหรือผู้นำชุมชน ที่เกี่ยวข้องกับการผลิตน้ำบริโภคบรรจุในภาชนะปิดสนิท ที่ดำเนินการโดยหมู่บ้าน ที่สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดลำพูน สำรวจได้ตั้งแต่วันที่ 1 พฤศจิกายน - 31 ธันวาคม พ.ศ.2552 และมีการผลิตน้ำบริโภคเพื่อจำหน่ายหรือนำไปใช้ในกิจการสาธารณะภายในหมู่บ้าน และยังไม่ได้ขออนุญาตผลิตตามวิธีการผลิตที่ดี ตามประกาศของกระทรวงสาธารณสุข

วิธีการผลิตที่ดี หมายถึง เกณฑ์มาตรฐานสำหรับการผลิตน้ำบริโภคบรรจุในภาชนะปิดสนิท ตามคำสั่งสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยาที่ 205/2550 เรื่องการตรวจประเมินสถานที่ผลิตน้ำบริโภคบรรจุในภาชนะปิดสนิท และประกาศกระทรวงสาธารณสุขฉบับที่ 220(พ.ศ.2544) เรื่อง น้ำบริโภคบรรจุในภาชนะปิดสนิท (ฉบับที่ 3) และให้มีการกำหนดคุณภาพหรือมาตรฐานควบคุมเฉพาะตามประกาศกระทรวงสาธารณสุขฉบับที่ 284 (พ.ศ.2547)

ภาชนะปิดสนิท หมายถึง ขวดพลาสติกโพลีเอทิลีนสีขาวขุ่นชนิดแบบคืนขวดขนาด 950 ซีซี และถังพลาสติกโพลีเอทิลีนสีขาวขุ่นแบบคืนถังขนาด 20 ลิตร

ประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษา

1. ทราบถึงระดับความพร้อมในมิติทางด้านเวลาของผู้ประกอบการ ในการปฏิบัติตามวิธีการผลิตที่ดีสำหรับน้ำบริโภคบรรจุในภาชนะปิดสนิท ในจังหวัดลำพูน

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

2. ใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานให้กับผู้ประกอบการ เพื่อที่จะพัฒนาสถานที่ผลิตน้ำบริโภคบรรจุในภาชนะปิดสนิท ให้ได้ตามวิธีการผลิตที่ดี

3. ใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานให้กับสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดลำพูนในการจัดเตรียมความพร้อมที่จะให้คำแนะนำและมีส่วนร่วมกับผู้ประกอบการในการพัฒนาสถานที่ผลิตน้ำบริโภคบรรจุในภาชนะปิดสนิท

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved